

ПЕДАГОГІЧНИЙ
МУЗЕЙ
УКРАЇНИ

ПЕДАГОГІЧНИЙ
МУЗЕЙ
УКРАЇНИ

ПЕДАГОГІЧНИЙ
МУЗЕЙ
УКРАЇНИ

**Візуальна історія шкільної фізичної культури другої
половини ХХ ст. у фотодокументах Педагогічного музею
України**

Олександр Міхно

PEDAGOGICAL
MUSEUM
of UKRAINE

PEDAGOGICAL
MUSEUM
of UKRAINE

PEDAGOGICAL
MUSEUM
of UKRAINE

ПЕДАГОГІЧНИЙ
МУЗЕЙ
УКРАЇНИ

ПЕДАГОГІЧНИЙ
МУЗЕЙ
УКРАЇНИ

Урок фізкультури, гра у волейбол на вулиці, учні Харківського вищого професійно-технічного училища №6. М.
Харків. 1930-1940 рр. Фотокомплекс. Папка «20-40 рр. XX ст.». Фото № 1. Офсет чорно-білий.

CLOSE X

Фото групове. Учні старших класів Одеської СШ № 74 на заняттях спортивних секцій в фізкультурному залі. 1954

Фото групове. Заняття з гімнастики учениць 9 класу. На передньому плані вчитель фізкультури Логайда В.М. м. Виноградів, Закарпатська обл. 1960

Фото групове. Учні Львівської СШ № 60 під час гри в баскетбол. 1968

Фото групове. Урок
фізкультури в спортзалі
Київської СШ № 198. 1971

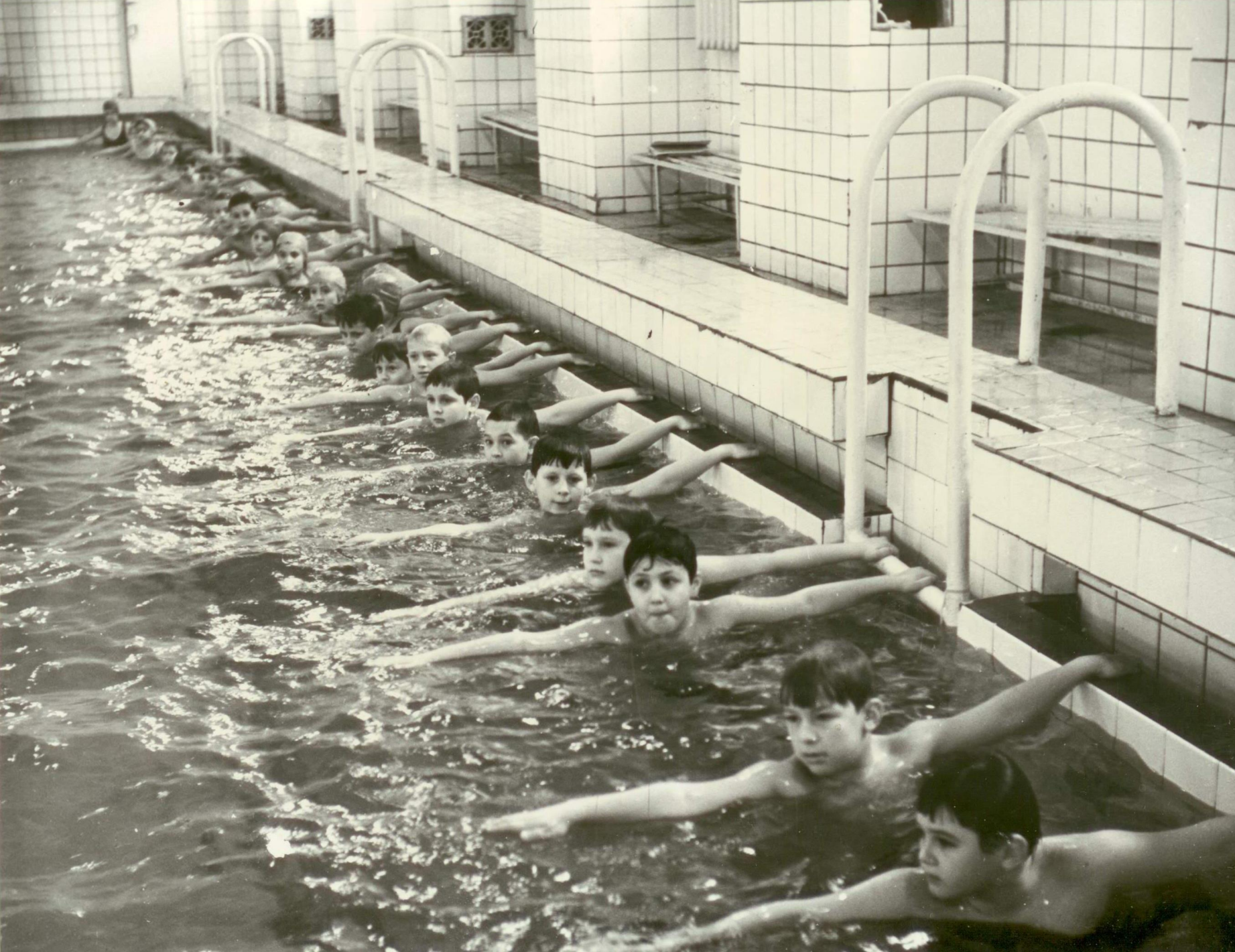

Фото групове. Урок
фізкультури в басейні
школи № 78 м.Київ. 1971

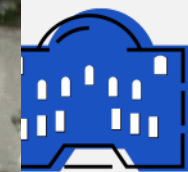
Фото групове. Трипільська
школа-інтернат. Вчитель
Михайлюк Г.Т. показує
учням 8 класу, яким
повинен бути крок
лижника. 1970-ті

Фото групове.
Переяслав-
Хмельницька СШ №2,
вправи на спортивних
снарядах, 8 клас.
Вчитель
Бездольний М.М.
Початок 1980-х

Фото групове. Заняття в спортзалі, снаряд – перекладина, підтягування юнаків. СШ № 52 м. Кривий Ріг. Початок 1980-х

ПЕДАГОГІЧНИЙ
МУЗЕЙ
УКРАЇНИ

Фото групове.
Учениці 10 класу
СШ №5
м. Хмельницького
успішно виступили
на змаганнях з
комплексу ГТО.

Фото групове.
Школа для сліпих.
м. Дніпро.
1940/41 н.р.

Виступ фізкультурного
гуртка

Фото групове. Спортивний
комплекс Бобринецької
восьмирічної школи
Кіровоградська обл. 1973.

ПЕДАГОГІЧНИЙ
МУЗЕЙ
УКРАЇНИ

Фото групове.
Заняття на
уроках
фізкультури
молодших
класів
Артемівської
школи-
інтернату,
Донецька
область.

Фізична культура є важливою складовою освітнього процесу, що поєднує завдання фізичного розвитку, виховання та соціалізації учнів. Вона сприяє формуванню здорового способу життя, розвитку фізичних якостей, вихованню дисциплінованості та відповідальності. Дослідження історії шкільного фізичного виховання традиційно ґрунтується на нормативних документах, педагогічній літературі, навчальних програмах і статистичних матеріалах, які дають змогу простежити еволюцію змісту, форм і методів організації фізичної культури в школі. Водночас значний евристичний потенціал мають візуальні джерела, зокрема фотодокументи, що фіксують конкретні епізоди освітньої практики. Вони дають змогу реконструювати повсякденні практики шкільного життя, особливості організації уроків фізичної культури, матеріальне забезпечення занять, участь учнів у спортивних заходах, а також атмосферу колективної діяльності, яка часто залишається поза межами текстових джерел. У цьому контексті особливої актуальності набуває введення до наукового обігу фотодокументів із фондів Педагогічного музею України, що відображають розвиток шкільної фізичної культури у другій половині ХХ століття та становлять цінне джерело для історико-педагогічних досліджень (понад 80 фотодокументів 1940–1980-х рр.). Ці матеріали є цінним візуальним джерелом для вивчення історії шкільної фізичної культури, оскільки фіксують конкретні практики організації занять, особливості матеріально-технічного забезпечення шкіл, а також участь учнів у різних формах спортивної діяльності. На відміну від нормативних документів чи педагогічної літератури, фотодокументи дозволяють реконструювати повсякденні аспекти освітнього процесу, відтворити атмосферу занять, простежити взаємодію учнів і педагогів, а також візуалізувати просторове середовище шкільної фізичної культури.

Географія світлин охоплює різні регіони України — Київ, Львів, Харків, Хмельницький, Вінницю, Чернівці, Луцьк, Донецьк, Луганськ, а також Закарпатську, Івано-Франківську, Кіровоградську, Рівненську та інші області. Така широка регіональна представленість фотоматеріалів дає змогу розглядати їх не лише як ілюстрацію окремих подій, а й як джерело для узагальненого уявлення про розвиток фізичного виховання у школах України в другій половині ХХ століття. Аналіз фотоматеріалів дає підстави умовно поділити їх на кілька тематичних груп.

Першу групу становлять фотографії уроків фізичної культури в загальноосвітніх школах. На них зафіксовано заняття гімнастикою, легкою атлетикою, лижною підготовкою, виконання вправ на спортивних знаряддях, а також командні ігрові види спорту — волейбол, баскетбол, футбол. Світлини дозволяють простежити організацію навчального процесу, структуру уроку, характер взаємодії вчителя й учнів, використання спортивного інвентарю та обладнання. Водночас вони відображають умови проведення занять — як у спортивних залах, так і на відкритих майданчиках або стадіонах, що дає змогу оцінити рівень матеріального забезпечення фізичного виховання в школах різних регіонів.

Другу групу складають фотографії занять у спортивних секціях і гуртках, зокрема художньої гімнастики, боксу, велоспорту, греблі, настільного тенісу та інших видів спорту. Ці матеріали відображають розвиток позакласної спортивної діяльності школярів, що була важливою складовою системи фізичного виховання. Світлини демонструють участь учнів у тренуваннях, роботу керівників секцій і тренерів, використання спеціалізованих спортивних майданчиків і залів. Вони також засвідчують взаємодію школи з позашкільними установами — дитячо-юнацькими спортивними школами, спортивними клубами та іншими організаціями, що формували інфраструктуру дитячо-юнацького спорту.

Третю групу фотодокументів становлять матеріали, пов’язані зі спортивними змаганнями та досягненнями учнівської молоді. Йдеться про світлини шкільних турнірів, спартакіад, парадів учасників змагань, а також виступів школярів на різних рівнях спортивних заходів. Окремі фотографії фіксують перемоги учнів у змаганнях, участь у комплексі ГПО (готовий до праці й оборони – комплекс фізичних вправ і нормативів для розвитку сили, витривалості та спритності), підготовку команд до виступів. Ці фотоматеріали демонструють поширення масового спортивного руху серед школярів та популяризацію фізичної культури в системі освіти, що було характерною ознакою освітньої політики другої половини ХХ століття. Окремий інтерес становлять фотодокументи, що відображають розвиток шкільної фізичної культури в регіональному вимірі. Зокрема, у фондах музею зберігаються матеріали, які ілюструють стан фізичного виховання в Кіровоградській області. Серед них – світлина спортивного комплексу Бобринецької восьмирічної школи (1973), яка засвідчує формування матеріальної бази фізичного виховання у регіоні.

Таким чином, фотодокументи дозволяють реконструювати не лише окремі заняття чи спортивні події, а й ширший контекст шкільного життя, у якому фізична культура була важливим складником освітнього процесу.

Висновки. Фотодокументи з фондів Педагогічного музею України становлять важливе джерело дослідження історії шкільної фізичної культури другої половини ХХ століття. Вони відображають різноманітні форми організації фізичного виховання школярів: уроки фізичної культури, роботу спортивних секцій, участь учнів у змаганнях, розвиток спортивної інфраструктури навчальних закладів. Уведення цих матеріалів до наукового обігу розширює джерельну базу досліджень з історії освіти та дозволяє глибше осмислити повсякденні практики фізичного виховання учнів.

ПЕДАГОГІЧНИЙ
МУЗЕЙ
УКРАЇНИ

Дякую за увагу!

Олександр Міхно